

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM
NAZİRLİYİ**

**F.KÖÇƏRLİ ADINA RESPUBLİKA UŞAQ KİTABXANASI ELMİ-
METODİKA ŞÖBƏSİ**

**MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI OXUCULARIN
MÜTALİƏSİNƏ RƏHBƏRLİK**

(Uşaq mütaliəsinə rəhbərlik edənlər üçün metodik vəsait)

B A K I - 2 0 0 9

Tərtibçidən

Cəmiyyətdə davranış qaydalarına əməl etmək, Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə bələd olmaq, biliklərə yiyələnmək, özünü faydalı fəaliyyətə hazırlamaq, valideynlərə, digər vətəndaşların hüquq və məvafələrinə, öz xalqının və başqa xalqların ənənələrinə və mədəni sərvətlərinə hörmətlə yanaşmaq, tarix və mədəniyyət abidələrini, ətraf mühiti qorumaq və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək uşağın borcudur.

Bu vəzifələrin uşaq tərəfindən dərk edilməsinə və icrasına valideynlərin, müvafiq orqanların və təhsil müəssisələrinin uşaqlar arasında izahat və təbliğat aparmaları yolu ilə nail olunur.

UŞAQ HÜQUQLARI HAQQINDA Azərbaycan Respublikasının Qanunu Maddə 16.

Xalqımızın mədəni inkişafında böyük rol oynayan mənbələrdən biri də uşaq kitabxanalarıdır. Uşaq kitabxanaları gənc nəslə mədəni xidmət göstərməyi, məktəbli oxucuların mütaliəsinə düzgün rəhbərlik etməyi, onlarda vətənpərvərlik, cəsurluq, doğruculuq, ləyaqət və bu kimi gözəl hisslər tərbiyə etməyi qarşısına məqsəd qoymuşlar. Oxucu biliyinin zənginləşməsində maraq və mütaliə böyük rol oynayır. Gənc nəslin hərtərəfli inkişaf etməsi, mənəvi cəhətdən gözəl olması üçün məhz uşaq ədəbiyyatının mütaliəsi zəruridir. **“Məktəqdər yaşlı oxucuların mütaliəsinə rəhbərlik”** vəsaiti bu baxımdan, yəni uşaq ədəbiyyatının oxucular arasında təbliği və mütaliəyə həvəsi artırmaq məqsədilə tərtib olunmuşdur.

Vəsaitdə olan materiallar 3 bölmədə yerləşdirilmişdir:

I Bölmə: Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla iş metodu.

II Bölmə: Məktəbəqədər yaşlı uşağın qiraətində əmək və təbiət mövzusu.

III. Bölmə.: Məktəbəqədər yaşlı oxucular arasında bədii kitablarla iş.

Uşaq bağçaları, məktəb, uşaq bağçaları və s. kitabxanaların kitabxanaçıları, uşaq mütaliəsi ilə məşğul olan mütəxəssislər bu vəsaitdən istifadə edə bilərlər.

I BÖLMƏ: Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla iş metodu

Kitabxanalar mədəniyyət ocağı kimi insanların illərlə yaratdıqları əsərləri, sənədləri toplayıb saxlayır və gələcək nəsillərə ötürür. Tarixi yaşadan, nəsilləri bir-birinə qovuşduran kitablardır və kitab müəliəsi insanın şəxsiyyət kimi formalaşmasında, onun əqli, zehni, əxlaqi və estetik zövqünün inkişafında əvəzsiz rol oynayır. Müəliə oxucunun hərtərəfli inkişafına – onun mədəni səviyyəsinin və biliyinin artmasına, söz ehtiyatının zənginləşməsinə kömək edir, onların fərdi marağını, zövqünü təmin edir. Bu müəliə istiqamətləndirildiyi və ona lazımı rəhbərlik edildiyi zaman daha təsirli olur. Müəliə ilə məşğul olan oxucunun dünyagörüşü genişlənir, onda insanlara, təbiətə, gözəlliyə qarşı hisslər qüvvətlənir, ailə, dost, yoldaş, Vətən haqqında düzgün təəssürat yaranır, yeni həyata, yeni hiss və duyğulara qədəm qoyur.

Müəliə şüurunun formalaşması uşaqlıq dövründən başlayır. Ailə, bağça, məktəb, kitabxana uşağın müəliə vərdişlərinə yiyələnməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Uşaq kitabxanalarında müəliə sistemli və ardıcıl təşkil edilərək onların təfəkkür tərzinin formalaşmasına müsbət təsir göstərir. Müasir uşaq kitabxanalarında ənənəvi və texnoloji iş xüsusiyyətləri tətbiq edilir. Lakin uşaq müəliəsinin təşkili ənənəvi metodlara daha çox söykənir. Çünki, kitabxana işində yeni texnologiyadan formalaşmış təfəkkür istifadə edə bilir. Uşaq təfəkkürü isə tam formalaşmamış olur. Demək uşaq təfəkkürünün formalaşması üçün səmərəli müəliənin təşkili daha vacibdir.

Son zamanlar cəmiyyətimizdə daha tez-tez məktəbəqədər yaşlı uşaqların uşaq kitabxanalarına geniş cəlb edilməsi və onların müəliəsinə gündəlik rəhbərlik edilməsi haqqında sual qaldırırlar.

Kitabxanada müəliə etmək uşağın nitqinin yaxşılaşmasına kömək edir, ona müşahidə etməyi və görməyi öyrədir, psixoloji olaraq onu məktəbə hazırladır, onda kitaba və biliyə məhəbbət yaradır. Bunların hamısının həyata keçməsi üçün hər şeydən əvvəl kitabxana 4-6 yaşlı məktəbəqədərki uşağı öz oxucusu etməlidir. Buna görə də uşaq bağçalarına gedən məktəbəqədər yaşlı uşaqları kitabxanaya kollektiv təşkil olunmuş şəkildə cəlb etmək olar. Bir çox uşaq kitabxanaları məktəbəqədər yaşlı uşaqları

kitabxanaya ekskursiya təşkil edir. Ekskursiyada kitabxanaçılar uşaqlara kitabxanalar haqqında danışır, ən yaxşı uşaq kitablarını göstərir və qiraət keçirirlər.

Uşaqların kitabxanalara cəlb etmək üçün kitabxanaçılar uşaq bağçalarının hazırlıq qruplarının valideyn yığıncaqlarında iştirak etməli, məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsində kitabın və mütaliənin əhəmiyyətindən, uşaqların kitabxanalara cəlb edilməsinin zəruriliyindən danışmalıdırlar.

Uşaq bağçalarına getməyən məktəbəqədər yaşlı uşaqları kitabxanalara cəlb etmək daha da çətin olur. Əsasən bu uşaqlar xüsusi diqqət tələb edirlər. Belə ki, bu uşaqlar uşaq bağçalarının verdiyi bilik və savadı evdə lazımı dərəcədə əldə edə bilmirlər. Ev şəraitində tərbiyə olunan uşaqların kitab oxuması çox vaxt təsadüfi olur. Onların oxuma dairəsinə heç də həmişə uşaq ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olmuş kitablar düşmür.

4-6 yaşlı, özü kitabxanaya sərbəst gedə bilməyən uşağı kitabxananın aktiv oxucusu etmək heç də asan deyil. Bunun üçün birinci növbədə valideynlərlə işləmək lazımdır. Kitabxanaçı valideynlərlə uşağın hərtərəfli inkişafı haqqında, oxumağın vacibliyi haqqında danışmalıdır. Valideynləri inandırmaq lazımdır ki, uşaq bağçasına getməyən uşaqlar üçün xüsusən kitabxanaya yazılmaq vacibdir. Sübut etmək lazımdır ki, uşaqların maraq dairəsinə və zövqlərinə uyğun seçilmiş kitablar onları məktəbə hazırlamağa kömək edir.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqları kitabxanaya cəlb etmək üçün ərazilərdə yerləşən uşaq bağçalarından başqa, məktəblərlə əlaqə saxlamaq da kömək edər. Çünki uşaqların sayı haqqında məlumatı bu müəssisələr vasitəsilə əldə etmək olar və bundan sonra məktəbəqədər yaşlı oxucuların kitabxanaya üzvlüyünü artırmaq olar.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ilə bu işi necə təşkil etmək olar? Onlar üçün hansı ədəbiyyatı seçmək lazımdır? Hansı iş metodlarından istifadə olunmalıdır?

Bu sualların hamısına cavab vermək üçün kitabxana işçiləri məktəbəqədər yaşlı uşaqların yaş xüsusiyyətlərini öyrənməlidirlər. Uşaqlarla iş metodu birinci növbədə yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi balaca oxucunun yaş xüsusiyyətlərinə və onun inkişaf səviyyəsinə uyğun seçilir.

Yadda saxlamaq lazımdır ki, məktəbəqədər yaşda yüksək məlumat axınının dərk edilməsi baş vermir, bu yaşda bir sıra bacarıq və təcrübə əldə edilir. Uşağın

intensiv olaraq səriştəsi inkişaf edir, müəyyən mənəvi xüsusiyyətləri formalaşır, bir sıra xarakterik cizgiləri əldə edilir. Bu yaş dövründə uşaqlarda mənəvi anlayış formalaşır. Onlar artıq öz hərəkətlərini və yad adamların hərəkətlərini qiymətləndirə bilir və onlara qarşı öz münasibətlərini bildirirlər.

Məktəbəqədər yaşda olan uşaqlar üçün hissiyat böyük rol oynayır, ancaq bu yaşda olan uşaqlar hələ çox az təcrübəlidirlər. Dünya onlar üçün hələ anlaşılmazdır, lakin buna baxmayaraq eşitdikləri, gördükləri haqqında məlumat almaq və dərk etmək istəyirlər. Buradan da uşaqların böyüklərə “100 niyə” sualı meydana çıxır. Uşaqların sorğularını cavablandırmaq üçün onlarda kitab və kitabxanaya maraq oyatmaq lazımdır. Kitab uşağın düşüncə və hislərinə, nitq və davranışına təsir edir, yaxşı ilə pisi ayırmağı öyrədir. Bundan başqa kitablarda uşaqlar onlarla fəxr edə biləcək qəhrəmanlarla rastlaşır. Emosiyanın gücü elə yüksək olur ki, uşaqlar öz sevimli qəhrəmanının rolunu oynamağa başlayır. Maraqlısı odur ki, balaca uşaqlar ən fantastik bədii yaradıcılığı dərk edərək reallığı nağıldakı fərqdən yaxşı hiss edirlər.

Kitabxanalarda məktəbəqədər yaşlı oxucularla ucadan oxu metodu ilə mütaliə etmək öz geniş əksini tapmışdır. Bu yaşda olan uşaqlara tələsmədən, emosional və anlayışlı oxumaq lazımdır. Ucadan oxuya, ən yaxşısı söhbətdən başlamaq lazımdır. Ancaq ucadan oxu 10-15 dəqiqə davam etsə yaxşı olar, əks halda balaca uşaqların diqqəti mövzudan tez yayınır.

Ucadan oxuya kitabın müəllifindən və ya əsərin janrından başlamaq olar. Sonra, nağılı oxumaq lazımdır. Məsələn, Sevinc Nuruqızının “Kirpi balasına ad qoydular” nağılını belə danışmaq olar:

- Siz kirpi görmüsünüz? Bəs onların tikanları əlinizə batıbmı? Amma bir dəfə dovşanın əlinə onun tikanı batmayıb? Bu necə olub? Bax belə...

Ucadan oxuya qulaq asan uşaqlar, tezliklə sərbəst oxumağı öyrənməyə can atırlar. Ancaq bu yaşda olan uşaqlar üçün oxumaq çox böyük əməkdir. Sərbəst oxuma zamanı uşaqlar bütünlüklə kitabı başa düşə bilmirlər, buna görə də kitabxanaçı ilə söhbət oxunulanları başa düşməkdə böyük rol oynadığı kimi, həm də onu emosional dərk etməyə də kömək edir.

Ucadan oxudan sonra uşaqlara bu əsərdə ən çox xoşlarına gələnə plastilinlə düzəltməyi və ya rəsmini çəkməyi təklif etmək olar. Çox vaxt öz düşüncə və hislərini sözlər ilə əks etdirə bilməyən uşaqlar rəsm və ya plastilinlə yapma vasitəsilə çox yaxşı çatdırırlar.

Balaca oxucular qarşısında kitabın bütün sərhədsiz imkanlarını açmaq lazımdır. Kitab onları quşların, heyvanların həyatı ilə tanış edə bilər, təbiətdə nə baş verir, insanlar necə yaşayır və necə işləyirlər, dünyada hansı ölkələr var və s. haqqında danışa bilər. Uşaqlar parlaq təəssüratları sevir, buna görə də məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ilə işləyərkən “Barmaqçıq” və “Kukla” teatrından da istifadə etmək olar. Ancaq yadda saxlamaq lazımdır ki, kitabxanada göstərilən bütün tamaşalar kitab təbliğatı ilə əlaqəli olmalıdır: bu ya sevimli nağılın qiymətləndirilməsi, yeni kitab ilə tanışlıq, ya da “Tap görək biz hansı kitabdanıq” oyunu ilə.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün oyunlar böyük məna kəsb edir. Bu xüsusiyyəti nəzərə almaq lazımdır. Uşaqlar ilə kütləvi iş zamanı oyunlardan, viktorinalardan, tapmacalardan geniş istifadə etmək lazımdır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ilə kitab haqqında söhbət də məsləhət görülür. Bu hələ müzakirə deyil. Sadəcə olaraq uşaqlar suallara cavab verir, oxunulanlar haqqında özlərinin nə anladıklarını söyləyirlər. Belə söhbət uşaqların diqqətini cəlb edir, onların aktivliyini artırır.

Bu gün kitabxanada texniki vasitələrlə (İNTERNET siniflər, İNTERNET klublar, kompüter kitabxanaları) informasiya alınması uşaqlar üçün daha əlverişlidir. Sözsüz ki, kompüterlə gündəlik iş uşaqları xüsusi metodla informasiya almağa yönəldir. Kompüterdən istifadə yeni savad formasını tələb edir. Belə yeniləşmə müəlliməyə rəhbərlik edən kitabxana işçilərindən xüsusi tədqiqatlar aparılmasını və tövsiyələrin işlənməsini tələb edir. Bundan əlavə müasir kitabxanalar kompüter, televizor, video və audio maqnitofonlarla, SD, DVD və kassetlərlə təmin olumuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, kompüterdən 7 yaşına qədər uşaqlar yalnız valideynlərinin razılığı ilə 15-20 dəqiqədən çox olmayaraq istifadə edə bilər. Yaxşı olar ki, balaca oxucularımız kompüterdən hələlik nağıllara qulaq asmaq, cizgi filmlərinə tamaşa etmək, diqqət və təfəkkürü inkişaf etdirmək üçün mövcud olan oyunları oynamaq üçün istifadə etsinlər. Və kitabxanaçı bu

avadanlıqlardan məharətlə istifadə etməli, onların marağına uyğun olan nağılları oxuculara təqdim etməlidir. Balaca oxucular böyük heyranlıqla, razılıqla nağıllar əsasında çəkilmiş cizgi filmlərinə baxırlar. Ancaq uşaqlara cizgi filmi göstərməzdən əvvəl kitabxanaçı özü ona baxmalı, çətin sözləri aşkar etməli və fikirləşməlidir ki, uşaqları necə başa salmalı, hansı kadrlarda onların diqqətini saxlamalıdır. Daha sonra baxılan nağıldan sonra kitabxanaçı onlara suallarla müraciət edə bilər.

Uşaqlar üçün seçilmiş kitablar öz sadəliyi, parlaqlığı və dəqiqliyi ilə fərqlənməlidir. Bundan başqa uşaqların başa düşməsi üçün əlverişli mövzular götürmək lazımdır (uşaqların həyatından, təbiət haqqında, bayram günləri və s.).

Oxumağı bilməyən bir çox məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün kitab sərgiləri təşkil etmək lazımdır? Belə fikirləşirik ki, lazımdır. Ancaq bununla məktəblilər üçün təşkil edilən sərgilərdən fərqli olaraq bir az başqa cür işləmək lazımdır.

Kitabxanaçı sərginin başlığını oxuyur, uşağın diqqətini şəkillərə cəlb edir, sonra isə sərgidə nümayiş olunan kitabın təbliğinə keçir. Uşaqlar üçün olan sərgini böyük həcmli kitablarla ağırlaşdırmaq olmaz. Başlıq qısa və sadə olmalı, böyük səlis şriftlə yazılmalıdır. Sərgidə ancaq tərtibatca gözəl nəşr olunmuş kitablar nümayiş olunmalıdır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ilə işləyərkən oyuncaq- kitablardan da istifadə etmək olar. Hansı ki, “Oxu və oyna” sərgisinə yerləşdirmək olar. Uşaqlar böyük razılıqla bu qeyri-adi kitablara baxırlar və mətni oxumağa cəhd edirlər. Kitabı məsləhət görmək üçün nağıl qəhrəmanlarının oyuncaqlarından da istifadə etmək olar. (Göyçək Fatma, Təpəgöz, Cırtan, Tıq-tıq xanım, Buratino, doktor Aybolit, Çippolino və s.). Əvvəlcə tanış oyuncağı nəzərdən keçiririk, sonra isə nağılı ucadan oxumağa və ya həmin nağıl haqqında söhbətə başlayırıq.

Uşaqlar üçün “Heyvanlar haqqında”, “Maşınlar haqqında”, “Uşaqlar haqqında” oyuncaq formasında kartoteka da düzəltmək olar.

Məktəbəqədər yaşlı oxucularla fərdi işlər də keçirmək lazımdır. Məsələn, uşağı kitabxanaya yazarkən kitabxanaçı birinci növbədə uşağın hərfləri tanıyıb-tanımadığını, oxuya bilib-bilməməsini, evdə onun üçün kimin kitab oxumasını öyrənməlidir. Kitabı qaytaranda isə kitabı necə başa düşdüyü, xoşuna gəlib- gəlməməsi mütləq soruşulmalıdır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ilə xüsusilə xoş və nəzakətli danışmaq lazımdır. Çalışmaq lazımdır ki, onda kitaba və qiraətə qarşı məhəbbət, kitabxanaya daha tez-tez gəlmək marağı yaransın.

Ilin sonunda isə kitabxanaçı il ərzində işlədiyi oxucularla oxunulan kitablar haqqında təhlil keçirməlidir. Belə təhlil kitabxanaçıya gələcəkdə işi düzgün qurmağa kömək edər, uşaqlarda daha böyük uğurla istifadə edilən kitab dairəsini meydana çıxarar, kütləvi işlərin effektivliyini təyin edər və buraxılan səhvləri gələcəkdə nəzərə almağa kömək edər.

II Bölmə: Məktəbəqədər yaşlı uşağın qiraətində əmək, təbiət mövzusu.

İnsanın xoşa gələn xüsusiyyətləri onun əməyə olan münasibətilə qiymətləndirilir. Buna görə də artıq erkən yaş dövründə uşaqlarda əməyə hörməti öyrətmək lazımdır. Uşaq özü də əməyə məhəbbət göstərməlidir. Onda böyüyə kömək etmək arzusu inkişaf etdirmək lazımdır.

Kitabxana uşaqlarda əməyə məhəbbəti kitabların köməyi ilə inkişaf etdirə bilər. Ədəbiyyatda uşaqlar üçün əmək mövzusu daha geniş təqdim olunur. Kitablara işləyərkən uşaqların diqqətini ona cəlb etmək lazımdır ki, insanların əməyi nəticəsində bizim həyatımız daha da yaxşı və gözəl olur.

Uşaqlarda hər şeyə maraq erkən başlayır. Bu onunla izah olunur ki, uşaq əhatəsində olan hər şeyi dərk etmək istəyir. Digər tərəfdən uşağın gündəlik həyatda qarşılaşdığı informasiya axınından suallar meydana çıxır. Televizordan, radiodan, böyüklərin danışığından uşaqlar müxtəlif məlumatlar əldə edirlər. “100 niyə?” sualına cavab vermək üçün biz uşaqları kitablara tanış etməliyik. Kitablara yaxından tanışlıq onların sorğularını cavablandırmağa həm kitabxanaya, həm də oxucuya kömək edir. Kitabxanaya oxuculara üz qabığı və səhifələri cırılmış, köhnə kitabların təmiri, yenidən bərpa olunmasını, şirna kataloqunun hazırlanmasını nümayiş etdirməli və gördüyü işlərə onları həvəsləndirməlidir. Bundan sonra kitabxanalarının köməyi vasitəsilə uşaqlar “Bizim həyətdə”, “Mənim oyuncaqlarım”, “Məktəbə nə lazımdır”, “Mənim dostlarım” və s. adlı şirna kataloqlarını ilə hazırlaya bilərlər.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar arasında kitab təbliğatını təbiət haqqında kitablar ilə başlamaq olar. Belə ki, bu mövzu uşaqlara daha yaxın və başa düşüləndir. Təbiətlə tanışlıq uşaqların bitki, tərəvəz, meyvə, ağac, gül, heyvanlar, quşlar haqqında bilik və təsəvvürlərini möhkəmləndirir. Təbiətə xüsusi məhəbbətli diqqət, uşaq ikən oynadığı yerlərə bağlılıq onlarda öz doğma diyarına, təbiətə, vətənə məhəbbət hissi yaradır, vətənpərvərlik tərbiyəsini inkişaf etdirir. Təbiəti olduğu kimi görüb, duymaq bacarığının qazanılması üçün onlarda təbiətə dərin maraq oyadır, biliklərini genişləndirir. Balaca oxuculara danışmaq lazımdır ki, günəşin doğması və qurubunu necə gözəldir, ilin müxtəlif

dövründə bizim meşə və ormanlarımız hansı gözəl rənglərlə parlayır, vəhşi heyvanların ev heyvanlarından fərqi nədir, təbiətdə neçə quş növü var və s. “Heyvanlar aləmi. Yırtıcılar”, “Heyvanlar aləminin ensiklopediyası”, “Quşlar” kitablarından istifadə etməklə oxucuları təbiətin fauna və florası ilə tanış etmək olar. Belə kitablarla uşaqları tanış edərək onlarda təbiətə məhəbbət və ona ehtiyatlı münasibəti yaradırıq. Hətta ən balaca oxucular belə başa düşürlər ki, təbiətin sirlərini öyrənmək və hər şeyi bilmək necə maraqlıdır. Gülzar İbrahimovanın “Tapmaca məndən, açması səndən” kitabı məktəbəqədər yaşlı oxucular üçün əhəmiyyətli bir kitabdır. Bu kitab oxucularda meyvə və tərəvəzlərin adları, onların xarici görünüşü və dadı haqqında geniş təsəvvür yaradır. Məsələn,

Meyvələrdən hansıdır,
Hər fəsildə tapılar,
Qırmızıyanaq olar,
Yetişəndə saralar
Bəzən də sarı qalar.
Meyvələrin şahıdır,
Ağızların dadıdır?

və yaxud

O nədir k, əyninə
Çoxlu paltar geyinir,
Soyuq dəyməsin deyə,
Qalın şala bürünür?

tapmacaları oxuduqda artıq oxucuda yuxarıda qeyd etdiyimiz bilgilər yaranır, tapmacanın cavabının alma və kələm olmasını anlayır. Bundan başqa uşaqların diqqətini kitablardakı təbiət rəsmlərinə, heyvan və quş şəkillərinə, rəssamın heyvanları necə təsvir etdiyinə baxmağa cəlb etmək lazımdır. Məsələn, körpə heyvanlar köməksiz və məzəlidlər, ancaq onların hər birində artıq böyük heyvana xas olan hərəkətləri görmək olar. Balaca oxucular ilin fəsilləri ilə əlaqədar olaraq şəkilli kitablarla da çox maraqlanırlar. Uşaqlar qış fəslində qarın yağmasını, küçələrdə adamların buz üzərində sürüşüb yıxılmasını, qartopu oynamasını,

budaqların ađ  rp y  b r nm sini kitablardakı  kill rd  gördükdə həmin hadisələri yaxşı qavrayaraq nəql edə bilirlər. Kitabxanaçı bu və ya digər hadisələrin  kil üzrə xarakterini təyin etməyi uşaqlara təklif etdikdən sonra birlikdə həmin hekayəni oxumaya bilər.  kill r  baxmaq uşaqların təbiət haqqında biliyini dərinləşdirir v  uşaqların qarşısında onlara xas hərəkətləri v  həyat tərzlərini a ır. Uşaqları Vətənimizin təbiətini v  g z llyini əks etdirən kitablarla tanıř etmək hər bir kitabxanaçının borcudur.

III.Bölmə.: Məktəbəqədər yaşlı oxucular arasında bədii kitablarla iş.

Şəxsiyyətin formalaşmasında mütaliənin rolu danılmazdır. Mütaliəsiz müasir oxucunu təsəvvür etmək çox çətinidir. Kitab oxumaq insan həyatının inkişafının əsas amillərindən biri kimi daha çox diqqətdədir. Bədii əsərlər insanın dünyagörüşünü genişləndirir, nitq qabiliyyətini inkişaf etdirir, mənəviyyatını formalaşdırır. Odur ki, uşaqlarda erkən yaşlardan mütaliə vərdişlərinin formalaşdırılması vacibdir. Müşahidələr göstərir ki, çox mütaliə edən uşaqların intellekti daha sürətlə inkişaf edir.

Uşağın yenicə dil açdığı, sözləri və cümlələri anladığı vaxtlarda şəkilli kitablar vasitəsilə gözəl oxu vərdişlərini yaratmaq lazımdır. Biz oxu vərdişinə, bədii yaradıcılığın tərbiyəvi gücünə dərinləndirən inanırıq və uşağın xarakter və mənəvi xüsusiyyətlərinin formalaşmasında birinci köməkçi kimi ona müraciət edirik. Uşaqlar ilə oxunulan bədii əsərlər haqqında söhbət etmək çox vacibdir. Məktəbəqədər yaşlı uşağın lüğəti hələ məhduddur və o qəhrəmanı xarakterizə edərək tez-tez qısa olaraq “yaxşı”və ya “pis” deyir. Uşaqla məharətlə söhbət edərək kitabxanaçı ona “yaxşı” sözünün arxasında bir çox şeyi görməyə (xeyirxahlıq, ədalətli, doğruçu, ciddi olmağı və s.) kömək edir. Belə söhbətlər bizim oxucunu tədricən hadisələri və qəhrəmanı xarakterizə etməyi öyrədir.

Məktəbəqədər yaşlı uşağın qiraətində nağıllar böyük rol oynayır. Nağıl qəhrəmanlarının parlaq obrazları ilə biz uşaqlarda dostluq və məhəbbət, namuslu olmaq və doğruluq, şərəf və ədalətsizliyə nifrət kimi böyük insani hisslər oyada bilirik.

Nağıllar qədim mədəniyyətimizin mənəvi sərvəti, yaddaş salnaməsidir. Dünyada elə bir xalq yoxdur ki, o nağıl yaratmamış olsun. İnsan öz həyatını, arzu və düşüncələrini, xeyrin şər üzərində qələbəsinə inamını nağıla çevirməkdən xüsusi zövq almışdır. Dünyada elə uşaq tapılmaz ki, o nağıl sevməsin. Uşaq qədim mədəniyyətimizin mənəvi sərvətini sevir, dərk edir və özünə lazımı nəticələr çıxarır. Nağılın oxucu üçün əhəmiyyəti çox böyükdür. Nağıl oxumaq balaca oxucunun ilk növbədə lüğətini çoxaldır. Belə ki, nağıl dili böyük canlılığı ilə fərqlənir, onda bənzətmələr və obrazlı ifadələr boldur. “ANS-PRESS” nəşriyyat evi və “Caşioğlu” mətbəəsində çap olunan “Nağıllar” (Azərbaycan xalq nağılları) kitabındakı “Cırtan”, “Cik-Cik xanım”, “Tülkü və hacıləylək” nağılları, “Sevimli nağıllar” kitabındakı “Süleyman və qarışqa”, “Zirək

oğru”, “Əliyarla dovşan”, “Ağ quş” nağılları məhz balaca oxucuların zövqünü oxşayır, qəhrəmanları onlara sevdilir, yaxşı ilə pisi, xeyir ilə şəri başa salır. Oxuculara oxuduqlarını daha yaxşı yadda qalması və dərindən dərk olunması məqsədi ilə nağılla bağlı sorğu və tapşırıqların verilməsi məqsədəuyğundur. Yəni, kitabın içindəki nağılların qəhrəmanlarını əks etdirən rəsmlər çəkib sərgi düzəltmək, nağıllarla bağlı suallar hazırlamaq və bundan sonra uşaqlar ilə söhbət edərkən onları nağılın mənasını necə başa düşdüklərini aydınlaşdırmaq lazımdır. Məsələn, Şarl Perronun məşhur “Qırmızıpapaq” nağılını oxuduqdan sonra oxuculara aşağıdakı suallarla müraciət etmək olar:

1. “Qırmızıpapaq” adını ona kim verib?
2. Qırmızıpapağın nənəsinin evi haradadır?
3. Qurd Qırmızıpapağın nənəsini necə aldatdı?
4. Qırmızıpapaq qurdu niyə tanımadı?

Suallara cavab aldıqdan sonra kitabxanaçı nağıldakı hadisələri və qəhrəmanların şəkillərini oxuculara çəkməyi təklif edə bilər.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların qiraətinə müasir nağılları da daxil etmək lazımdır. “100 sevimli nağıl” kitabını xüsusilə qeyd etmək olar. “100 sevimli nağıl” seriyasından olan kitablarda məktəbəqədər və kiçik yaşlı uşaqların mütaliə vərdişlərini, oxuyub anlama bacarığını formalaşdırır. Bu kitablarda hər bir nağılın sonunda həmin nağılın daha da dərindən dərk edilməsi və yadda saxlanması üçün müxtəlif tapşırıqlar təqdim olunur. Tapşırıqların yerinə yetirilməsi balaca oxucuların şəxsi yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafına təkan verir. Nağılı oxuduqdan sonra uşaqlar buradakı hadisələr və qəhrəmanlarla bağlı testləri yerinə yetirməli, hadisələrin ardıcılığını düzgün müəyyən etməli, ilk dəfə rastlaşdıqları sözləri qeyd edərək onların mənasını araşdırmalı, nağıl xəritəsi tərtib etməlidirlər. Bundan başqa Sevinc Nuruqızının “Ciya ilə iki gün”, “İpəkcənin macəraları”, Gülzar İbrahimovanın “Nağıllar”, “Göy qurşağı qardaşlarının yeddi nağılı”, “İlanlı dərənin sirri”, “Təmraz və Gün”, “Su pərisi”, Qəşəm İsabəylinin “Elnur, Əkil və onların başına gələnlər” və s. kitabındakı nağılları oxucularla tanış etmək lazımdır. Bir çox nağıllarla tanış olduqdan sonra uşaqlar üçün “Biz hansı nağıldanıq” viktorinası keçirmək olar. Ayrı-ayrı mətn hissələrindən və şəkillərdən nağılın və ya onun

qəhrəmanının adını deməlidirlər. Belə oyunlar üçün uşaqların ən yaxşı rəsmlərindən də istifadə etmək olar.

Xalq yaradıcılığına, folklora oxucularda maraq və məhəbbət oyadılmasında uşaq kitabxanalarında **nağıl otağının** təşkilinin böyük rolu vardır. Nağıl otağını nağıl və dastanlara, təmsillərə çəkilmiş illüstrasiyalarla, süjetli şəkillərlə bəzəmək məsləhətdir. Bundan başqa nağıl otağında nağıllarımız əsasında çəkilmiş cizgi filmləri toplanıb oxuculara nümayiş etdirilə bilər. Bunlar birinci növbədə nağılın mövzu və ideyasının asan başa düşülməsi üçün təsirli vasitədir. Bu cür vasitələr oxucunun bədii təxəyyül və təfəkkürünə qida verir, ədəbi marağın artmasına müsbət təsir göstərir.

Kitabxanaçılar məktəbəqədər və kiçik yaşlı oxucularımıza nağıl kitablarından başqa onlar üçün çap olunan “Bala dili”, “Elli”, “Göyərçin”, “Cırtan”, “Göy qurşağı” jurnallarını oxumağı da tövsiyə edə bilər. Jurnallarda olan nağıl və hekayələr, maraqlı bilməcələr, təbiət haqqında bilgiler oxucularda mütləq verdişini daha da artırır, onların maraq dairəsini genişləndirir.

Qədim dövrlərdən bu günə qədər kitab qədər geniş yayılan ikinci bir bilik mənbəyi yoxdur. Kitab yarandığı gündən insanın yaxın dostu və məsləhətçisi olmuşdur. Uşaqları kitaba oxumağa həvəsləndirmək, onlarda mütləqni formalaşdırmaq üçün kitabxanalarda keçiriləcək tədbirlərin ən əhəmiyyətli “Kitab Bayramları”nın keçirilməsidir. Çünki kitab bayramında oxucuları kitab sərgiləri ilə tanış etmək, onları sevdikləri nağıl qəhrəmanları ilə görüşdürmək, onlarda kitab və kitabxanaya marağı daha da gücləndirir. “Kitab Bayramı”nın keçirilməsi bütün yaş qrup oxucularının maraq dünyasını əhatə etməlidir. Bu bayramı keçirtmək üçün ilk əvvəl Kitab Bayramının simvollarını özündə əks etdirən emblemlər hazırlanmalı, gözəl və nəfis tərtibatlı uşaq ədəbiyyatının sərgiləri və bayramın mövzusunu özündə əks etdirən plakatlar təşkil olunmalı, görkəmli iş adamları, uşaqların sevdiyi şair və yazıçılar, uşaq mahnı və rəqs ansamblları, kukla teatrının aktyorları bayramda iştirak etməli, oxucular tərəfindən nağıllar, əsərlər əsasında hazırlanmış qısa səhnələr göstərilməlidir. Kitab Bayramını keçirməmişdən əvvəl kitabxanaçılar oxucular arasında bayramın mövzusuna həsr olunmuş rəsm, şeir müsabiqəsi, viktorinalar hazırlamalıdır. Müsabiqənin qalibinin kitabxananın müdiriyyəti

tərəfindən bayramda açıqlanması və müsabiqə iştirakçılarına hədiyyələrin təqdim olunması bayramı daha da təmtəraqlı və rəngarəng edər.

İstifadə olunan ədəbiyyat

1. Cəfərova L., Mirzəzadə R. Məktəbəqədər dövrdə təbiətlə tanışlıq.- B.: Nərgiz nəşriyyatı, 2007.- 132 s.
2. Çobanov M. Pedaqoji və metodik məsələlər.- B.: Təhsil, 2007.- 216 s.
3. Əhmədov E. ABŞ və Rusiya kitabxanalarının iş təcrübəsində uşaq mütaliəsi məsələləri.- B.: BDU-nun nəşriyyatı, 2005.- 51 s.
4. Heyvanlar aləmi. Yırtıcılar.- B.: Çarşıoğlu, 2006.- 128 s.
5. Heyvanlar aləminin ensiklopediyası.- B.: Maarif, 2006.- 64 s.
6. Həsənov A. Kiçikyaşlı məktəblilərin mənəvi tərbiyəsi.- B.: Maarif, 1987.- 130 s.
7. Mehriban. Çox mütaliə etmək kamilliyə aparır // Mədəniyyət, 2008.- 15 mart, S.7.
8. Mirzəzadə A. Aşağı sinif şagirdlərinin mütaliəsinə rəhbərlik // Mədəni-maarif, 2006.- № 9.- Səh. 53-54.

MÜNDƏRİCAT

1. I Bölmə: Məktəbəqəgər yaşlı uşaqlarla iş metodu.....3
2. II Bölmə: Məktəbəqədər yaşlı uşağın qiraətində əmək və təbiət mövzusu.....9
3. III.Bölmə.: Məktəbəqədər yaşlı oxucular arasında bədii kitablarla iş.....12
4. Ədəbiyyat siyahısı.....15

Tərtib edən: Nailə Həşimova – F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası elmi-
metodika şöbəsinin müdiri

Redaktor: Füzurə Quliyeva – F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının
direktoru